

Munkásságának eredményei közül Hollós László az utókorra hagyta a róla utólag megfogalmazott elismeréseket. Hagyaték a szülőhelyéhez kötődő érzései, időtálló gondolatai is. Idős kori visszaemlékezésében írja: „Szekszárdhoz kedves ifjúkori emlékek vonzanak. A szünidőben újra meg újra bejárom azokat a helyeket, ahol gyermekkoromban lepkét és virágot gyűjtöttem, s örömmel emlékezem vissza a bekalandozott titokteljes erdőre, a tarka mezőre, s így kirándulások, szórakozások kellemes élvezete közben sok természettudományi adatot szereztem. Eleinte csak Szekszárd környékén gyűjtöttem, főleg növényeket, míg későbbben mind több helyre tettem kirándulást a megyében, s így jelenleg majdnem 1200 faj vadon termő növénynek rendszeres jegyzékét állíthatom össze innen.”

Halálának 30. évfordulóján, 1970-ben Ubrizsy Gábor akadémikus így méltatta a tudós tanárt: „Szekszárd, e kies város nevét nemcsak nagy költője, Babits Mihály tette halhatatlanná, hanem egy olyan tudós is, akit csak a szűkebb szakmai közönség ismert életében és ismer halála után is. E tudós, Hollós László...”

Lassan elmondhatjuk, hogy dr. Hollós László akadémikus nemcsak a szakmai közönség elismerését vívta ki, hanem megszerezte szülővárosa megbecsülését is, és elfoglalhatja méltó helyét a hazai tudománytörténetben.

Kaczián János

Hollós László főbb művei: Úti jegyzetek a Kaukázusból. Bp. 1899.; Magyarország gaszteromicetái. Bp. 1903.; Magyarország földalatti gombái; Matematikai és Természettudományi Értesítő. 1905. 23. k. 203–254. old.; Magyarország földalatti gombái, szarvasgombaféléi. Bp. 1911.; Szekszárd vidékének gombái. Matematikai és Természettudományi Közlemények. 1933. 37. sz.

Száznegyven éves a kecskeméti újságírás

Száznegyven éve indult Kecskeméti Lapok első száma 1868. október 3-án jelent meg, a fejléccen szereplő alcím szerint az újság ismeretterjesztő hetilap volt.¹ Az új sajtótermék szerkesztősége és kiadóhivatala Kecskeméten az első tized 104. szám alatt volt, „hová a kéziratok és előfizetési pénzek küldendők”. A lap fejlécén még az is szerepelt, hogy „hirdetmények elfogadtnak Milhoffer János »Szentháromsághoz« címzett gyógyszerárában”. A lapot Kecskemét első nyomdájában, Szilády Károlynál állították elő. Előfizetési díja negyedévre egy forint ötven krajcár, félévre három forint, egy évre hat forint volt. A kecskeméti újság első felelős szerkesztője és kiadója az egyébként jogász végzettségű, kalandos életű világlátó *Madarassy László* volt, a lapkészítésben azonban főmunkatársként *Hornyik János*, a város jegyzője is részt vett.

Madarassy László (1840–1895) jogász, író, utazó. A pesti piarista gimnázium elvégzése után Kecskeméten tanult jogot. 1863-ban ügyvédi vizsgát tett, 1864-től a kecskeméti jogakadémián tanított. 1871 és 1881 között a városi törvényszék ügyésze. 1881–1882-ben Amerikában utazgatott, ahol többek között pincéerként, favágóként, kocsisként dolgozott. Publikált útirajzai a közönségsiker mellett jelentős jövedelmet is nyújtottak számára. 1889-től Kispeszt jegyzője volt. (1868. október 3. és 1869. április 24. között a Kecskeméti Lapok felelős szerkesztője, majd 1871 januárjától decemberéig társszerkesztője volt.)

Hornyik János (1812–1885) városi főjegyző, történétíró, akadémikus. Középkisiskolai tanulmányait a kecskeméti piaristáknál végezte, majd a pesti egyetem bölcsészkarán tanult. 1834-től Kecskemét város szolgálatában állt. 1836 és 1843 közt írnok. 1843-tól 1847-ig, majd 1855-től 1861-ig levéltárnok. 1848-ban, 1861-ben, majd 1862 és 1883 között főjegyző. 1851-től 1854-ig a kecskeméti császári királyi társasbíróság ülnöke. 1860 és 1866 közt jelent meg négykötetes monumentális munkája Kecskemét történetéről, később Pustzaszer históriáját is feldolgozta. 1863-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. Tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak. Történeti tárgyú tanulmányait szakfolyóiratok közölték. (1868 októberétől 1869 áprilisáig a Kecskeméti Lapok főmunkatársa, 1869 áprilisa és októbere között társszerkesztője, 1869 októbere és 1872 áprilisa közt felelős szerkesztője, majd 1879 januárjától decemberéig főmunkatársa.

¹ Kecskeméti Lapok (a továbbiakban: KL), 1868. október 3.

A Kecskeméti Lapok ideológiai és várospolitikai irányvonalát, valamint alapvető célkitűzéseit Hornyik János az első számokban megjelent cikkeiben olvashatjuk. „Igen sok szükséges tanulmány van a közéletben, mely akár az oskolai padok, akár az egyházi szószék hatályán kívül esik, mely a közművelődés, ipar, kereskedelem, földművelés, forgalom és közlekedés, közigazgatás és okszerű háztartás terén az új viszonyokhoz képest nélkülözhetetlen, hasznos és szükséges okulást feltételez azok számára, kik már kinöttek ugyan az oskola padjából, de kiket a közélet pályáján tüzetesen többé nem kalauzsolhat az oltár szolgálja. Sokan vannak polgártársaink között, kiktől a sors megvonta kezét, kik nincsenek vagyonnal annyira megáldva, hogy maguknak hasznos könyveket szerezhessenek vagy drága hírlapot járassanak; sokan vannak, kik könyveket és szaklapokat szerezni anyagilag képtelenek lennének ugyan, de nélkülözik a képzettség azon fokozatát, hogy tudományos szakavatottsággal kiállított könyveket, hírlapokat és folyóiratokat hasznosan és okulva élvezhessék. Hány birtokos polgár élvezi nagy vagyonát gondtalanul körükben, aki egész életében a tizgarasos imakönyvön s évenként beszerzett kétgarasos naptáron kívül semmi hasznos olvasmányban nem részesül; viszont hány jóra való munkás és cselédember áhítja közöttünk az okulás és felvilágosítás áldásait anélkül, hogy mestere vagy gazdája e vágyát kielégíteni tudná vagy akarná?! – E különböző viszonyokat is kiegyenlítőnk kell: alkalmat kell szolgáltatnunk egyrészt a független állású polgároknak arra, hogy hasznos olvasmányt nyerhessenek, mely őket saját körükben tájékoztatja, magukat és övéiket a hazai, vidéki és helyi viszonyokra nézve közvetlenül érdeklő társadalmi, gazdasági és üzleti állapot iránt felvilágosítsa, értesítse és oktasza, egyszersmind és különösen bennük az olvasás, tanulás korszerű művelődés vágyát felébressze; másrészt alkalmat kell szolgáltatnunk az alárendeltségben álló munkás és cselédosztályoknak arra, hogy maga is olvasson, de amennyiben ezt közvetlenül nem tehetné, amazok felvilágosítása útján, közvetve célt érhesen.”²

Ezen kívül az első lapszámban beszámolót olvashattak az érdeklődők a keddi (1868. szeptember 29-én tartott) kecskeméti hetivásárról – benne a gabona, baromfi és gyümölcs, állat és széna árak, valamint a faárak közlésével – és a város 1868. szeptember 3-i közgyűléséről. A fővárosi (pesti) levelező rovatban a lap szerkesztésében később szerepet is vállaló Horváth Döme, Kecskemét országgyűlési képviselője között írást, a Helyi újdonságok című rovat híreiből a város polgárságának társadalmi életébe nyerhetett bepillantást az olvasó. Az első számban szerkesztői üzenetek is helyet kaptak, külön kiemelve az előfizetési díj befizetésére való fölszólítást. A hirdetések között Fleischer Bernát posztó- és divátárakat, Rainer Adolf – a Levélhez címzett fűszerkereskedés tulajdonosa – szódavizeket ajánlott.³ Az első időkben a lap négy oldalas volt, amelyhez alkalmanként – általában kétfelap – mellékletet is csatoltak.

A lap a város első nyomdájában, Szilády Károlynál készült. Szilády már 1833-ban benyújtotta nyomdalapítási kérelmét, de csak 1840 decemberében kapta meg a díszes kiállítású latin nyelvű privilégiumot V. Ferdinánd magyar királytól. Budai és pesti mesterek által készített berendezéssel, Bécsben vásárolt gépeken indult meg a kecskeméti nyomda 1841 júniusában. Pestről Eggenberger, Kilián és az Akadémia is dolgoztatott vele, ezért Szilády Károly kérte, hogy nyomdáját Pestre helyezhesse át. A Kecskeméten 1843-ban vándorszínészként föllépő Petőfi is kapcsolatban állt vele. Az 1868-ban megindult Kecskeméti Lapokat eleinte ötszáz példányban, a későbbiekben négyszázban állította elő. A Kecskeméti Lapok kiadását 1870-ben átvette az 1868-ban alakult Tóth László-féle nyomda. A Szilády-nyomda készítette az 1872. december 12-től megjelenő Kecskemét című – függetlenségi szellemű – hetilapot. (1918-ban Németh László siketnéma-intézeti igazgató vette meg a nyomdát.)

Tóth László Szilády nyomdaüzemében tanulta ki a mesterséget. Édesapja, Tóth István 1860. november 1-jén kötött szerződést Szilády Károllyal fia taníttatásáról. Szilády vállalta, hogy az akkor tizennégy éves fiút két és fél év alatt megtanítja a nyomdász mesterségre. „Ígérem, hogy az ifjút mindazon munkálatokra, melyek a könyvnyomtatáshoz tartoznak, – tehát nemcsak a betűszedői fogásokra, hanem egyszersmind a sajtó melletti foglalkozásra is kellően megtanítatom, – ezeken kívül más dologtételre nem kényszerítvén őt.”⁴ Ezért Tóth István négy részletben kétszáz forintot fizetett (1860. november 1-jén, 1861. május 1-jén, 1861. november 1-jén és 1862. május 1-jén ötven-ötven forintot).

A Kecskeméti Lapok – mint Hornyik János beköszöntő, programadó írsaiban ígérte – konkrét javaslatokkal és markáns vélemények megfogalmazásával igen hamar bekapcsolódott a város mindenna-

² KL, 1868. október 3.

³ KL, 1868. október 3.

⁴ BKMÖL XI. 9. A Szilády-nyomda (Kecskemét) iratai, I. doboz. 2. sz.

pi politikai életébe. A harmadik számban – amelyben elmaradhatatlanul szerepelt egy tudósítás az 1868. október 12-i közgyűlésről – Horváth Döme parlamenti képviselő a koldulás városi szabályozásának és a helyi dologházra vonatkozó (a kapitányság által kidolgozandó) javaslata kapcsán kijelentette, hogy azt a Kecskeméti Lapok hasábjain nyilvánosságra hozza. Ez jóval később, a lap 1869. május 1-jei számban jelent meg.

A hirdetések – ahogy akkoriban gyakran írták: hirdetemények – között Wajdits József nagykanizsai könyvkereskedő postai utánvétellel ajánlott könyveket (a „Halljuk a szép szót” című tósztkönyvet és „Rajta fiúk, vigadjunk” című dalkönyvet) és cigánykártyát. Özvegy Gröber Józsefné a „ref[ormátus]. főiskolával” szemben havi nyolc forintért „jól készített” ételt kínált, naponta három tállal, csütörtökön és vasárnap négy tállal. Ugyanebben a rovatban Papp Mihály „fűszer, gyarmat árú, festék és bor kereskedő” belga szekerkenőcsöt, lámpákat és lámpabeleket hirdetett.

A harmadik szám egy lapos, kétoldalas mellékletet is tartalmazott: Kecskeméti Lajos Tájékoztatásul a kecskeméti izr[aelita]. hitközség választóihoz című írását. A szöveg az 1868. évi izraelita országos kongresszus előtti napokban íródott, szerzője a zsidóság egységének fontosságát hangsúlyozta, de sürgette az oktatás magasabb színvonalúvá tételét és a lelkes- és tanítóképző intézet megszervezését is.⁵

Az első számtól kezdve Irgisi csigán vajda aláírással Tisztelt Serkestő uraság! címmel szerepeltek írássok a lapban, amelyek gunyoros hangnemben és meglehetősen egyszerű nyelvezetben ironizáltak a városi visszasságokon. Az újságban a szépirodalom is teret nyert. A Tárca rovatban elsősorban helyi szerzők irodalmi alkotásai voltak olvashatók, például Losonczy László, Varga Gyula versci vagy Merényi László novellái.

Az újonnan indult újság hamar nagy olvasottságra tehetett szert, mégpedig elsősorban a városi politika iránt érdeklődők forgathatták, köztük a Kecskemét közgyűlésének tagjai és a helyi pártok (ekkoriban a kormányzó, 1867-es alkotmányos elveket valló szabadelvű és az ellenzéki, 1848-as alapon álló függetlenségi csoport) vezetői, szimpatizánsai. A Kecskeméti Lapokban olvasható eseményekre és véleményekre az érintettek és az olvasók egyaránt reagálhattak a hirlap Nyílt tér című rovatában.

A Nyílt térben az első jelentősebb városi politikai pengeváltás Kiss Miklós városatyja – későbbi parlamenti képviselő – és Lestár Péter helyi közgyűlési képviselő – későbbi polgármester – között alakult ki 1868 októberében és novemberében. Lestár Péter október 21-én levelet írt, amelyben kiigazítás kért. Jelezte, hogy a „páhi ügyben” megfogalmazott városházi főlshózlalását a lap előző számában, az 1868. október 12-i közgyűlésről készült tudósításban pontatlanul idézték.⁶ Lestár azt állította, hogy Kiss Miklósnak a város fejlesztésében nincsenek érdemei, nem fizeti meg Kecskemétnek a köztartozásait és protekciót kér magának, hogy olcsón – és áron alul – szerezzze meg a Kecskemét melletti páhi pusztán lévő városi földbirtokot. Kiss Miklós a hirlap hasábjain közzétett nyílt levelében ezeket a vádakokat visszautasította és Lestárt a „pénztári könyvek megtekintésére” szólította fől.⁷

A következő számban szerepelt Lestár Péter Válasz Kiss Miklós úrnak című írása, ugyancsak a Nyílt tér című rovatban. Ebben rávilágított az ügy hátterében húzódó gazdasági érdekekre és megerősítette a korábban megfogalmazott vádjait. Ezek alátámasztására azonban az ügy hátterét is vázolta. A városnak a páhi pusztán lévő „megmaradt” 240 hold földjét igényelte Kiss Miklós hatszáz forintot ajánlvá érte 1865-ben. A „gazdászati osztály” javaslatára a közgyűlés végül azt az utasítást adta 1866 márciusában, hogy a földet ezer forintért cserében osszák meg egyenlő arányban Kiss Miklós (1853 óta több száz hold földet szerzett meg a páhi pusztán a várostól, részletre) és Decsi János között.⁸ Lestár szerint ez nem volt jó döntés, hiszen Kiss Miklós még a korábban megvásárolt birtokának részleteit sem törlesztette, így a város ebből származó bevételei is kérdésesek.

A városi közgyűlés bizonyos tagjainak munkájával a város közvéleménye – vagy annak egy része – elégedetlen lehetett, ennek adott hangot Végh Ferenc Legyünk legközelebb önmagunkhoz című cikkében. Ebben arra szólított fől, hogy a csak presztízsből és saját előmenetelük miatt képviselőiséget vállaltak mondjanak le mandátumokról és adják át helyüket a közéletben és a város ügyeiben tevékenyen résztvevő kecskeméti polgároknak. Mint fogalmazott: „Akik pedig csak a névért vállalták a képviselőiséget, de nem felelnek meg hivatásuknak, hagyják ott helyeiket, hadd töltsék be azt oly egyének, kik

⁵ KL, 1868. október 17.

⁶ KL, 1868. október 24.

⁷ KL, 1868. november 7.

⁸ KL, 1868. november 14.

egész odaadással részt szívesen veendnek a közügyek tanácskozmányaiban.” Javaslatát természetesen pusztába kiáltott szó maradt.⁹

A kecskeméti társadalmi élet bemutatását és aktivizálását is szem előtt tartotta a hetilap szerkesztősége. Ennek jegyében 1868 novemberében bemutatták a városban működő városi, civil és vallásos alapítványok (céljuk, alapításuk, tőkájük föltüntetésével). A lap politikai irányultságát Fehér Péter Népkörünk hivatása című, Bevezető felolvasás alcímű írásában is tetten érhetjük. Ebben a szerző a helyi balpártok egyesülését sürgette és a kecskeméti népkör egységének megőrzésére hívta föl a figyelmet: „...egyesületünk érdekében óvakodjunk az egyenetlenségektől; a baloldali két pártszínezet maradjon együtt el nem váltan, mert csak az egyesülés ad erőt”. Kifejtette, hogy a bihari pontok elfogadása óta „alig van valami különbség az úgynevezett balközép és az 1848-as párt között; szélső baloldali párt pedig nincs hazában és nincs Kecskeméten sem”.¹⁰

Ugyanebben a számban a Helyi újdonságok rovat rövid hírei között a balpárt helyi képviselőjelöléséről is olvashatunk. „Baloldali polgártársaink tekintélyes része a jeles szónok, kitűnő hazafi és érdemekben gazdag fötisztelendő Fördös Lajos urat óhajtják a jövő választások alkalmával országgyűlési képviselőül megválasztani.”¹¹ Végül a párt nem Fördös Lajost jelölte a parlamenti választásokon. A lap nemcsak a helyi baloldal politikai egységesítését képviselte, de határozottan szót emelt a felekezeti béke megbontása, a vallási alapon való elkülönülés és az antiszemitizmus ellen is. „Hétfőn virradóra az izr. paplak utcára eső ablakait tégladarabokkal bedobálták. Nem tudhatjuk, kik legyenek ez embertelen tett elkövetői, de ily észnélküli vandalizmus után bizvást elmondhatjuk róluk, hogy városunknak csak sőpredékét képezik.”¹²

Ugyancsak a városi politikai élet időszerű kérdéseiről szolt a lapot szerkesztő Madarassy László egyik vezércikke 1868 novemberében (Sorakozzék egy szabadelvű haladó párt címmel). A szerző a nemzeti haladás egyetlen ideológiájaként a liberális politikát jelölte meg, amelynek vállalásából és képviseléséből szerinte nemcsak Kecskemét közéleté, de a gazdasági és társadalmi modernizáció időszakába lépett alföldi város ipara, kereskedelme és mezőgazdasága is profitálhat. „Egyesüljünk egy közös nemes célra: iparunk, gazdaságunk emelésére; az egyesülés e kornak különben is jelszava, mi reánk, kecskemétiekre nézve egyenesen életkérdés! Egyesüljünk a haladás terén szükkeblőség nélkül, nemes érzelmekkel a szabadelvűség, a haladás zászlói alatt.”¹³

Miközben a felelős szerkesztő a szabadelvű pártot és politikai mozgalmat igyekezett népszerűsíteni, a lapot kiadó Gallia Fülöp könyvkereskedő az izraelita kongresszusra delegált kecskeméti választásakor a helyi zsidó közösség tagjainak elmondott beszédét publikálta a Kecskeméti Lapokban. Gallia mint a helyi „iz[raelita], választási elnök” 1868. november 18-án a választás megkezdése előtt tartott beszédet. Szónoklatában a liberális vallás- és közoktatásügyi minisztert, Eötvös Józsefet dicsérte, akit olyan férfinak nevezett, „ki mint emberszerető, mint a zsidó nemzet régi jötevője ismeretes”. A lapkiadó nyíltan vállalta – de az újság korábbi a témát tárgyaló cikkeiből is ez kristályosodik ki –, hogy a neológ irányzatot támogatja. Ennek egyik fontos társadalomtörténeti tanulsága, hogy a korai dualizmusban a kecskeméti izraelita közösségben tevékeny vallási és társadalmi élet folyt, hiszen eszméik népszerűsítésére és nézeteik közvetítésére az éppen csak megindult sajtót is fölhasználták, ebből pedig a lap potenciális olvasótáborára is következtethetünk. Az sem elhanyagolható, hogy a város zsidóságának jelentősebb része – köztük a lapot megjelentető Gallia Fülöp – a neológ vallási áramlatot képviselte, amely pedig mind nyelvíleg, mind kulturálisan a magyarságba való beolvadást hirdette.¹⁴

A lapban nemcsak pesti levelezés, de külföldi tudósítás is megjelent már az első hónapokban. Párizsi tudósítás címmel Csiky Károly szíjgyártó írásait olvashatták az érdeklődők, aki első cikkében az ötven taggal bíró Párizsi Magyar Egyletről számolt be (amelynek elnöke a nyugati magyar emigráció egyik emblematikus alakja, Irányi Dániel, jegyzője Bíró Sándor, pénztárnoka pedig maga a cikkíró volt). Csiky külön megemlékezett a kecskeméti sajtó megindulásáról és üdvözölte azt: „...nagyon örvendetes mindnyájunkra nézve, hogy Kecskemét város kebelében keletkezett egy helyi és minden viszonyt összekötő társadalmi lap”.¹⁵ Érdekességként leírta, hogy egyetlen termét három arckép díszíti: Kossuth

⁹ KL, 1868. november 14.

¹⁰ KL, 1868. november 21.

¹¹ KL, 1868. november 21.

¹² KL, 1868. november 21.

¹³ KL, 1868. november 28.

¹⁴ KL, 1868. november 28.

¹⁵ KL, 1868. november 28.

Lajos, Petőfi Sándor portréja és a volt elnök, Horn Ede arcképe. 1868 és 1869 folyamán Csiky Károly rendszeresen hosszabb-rövidebb cikkekben számolt be a Párizsi Magyar Egylet tevékenységéről, tudósításait kifejezetten a Kecskeméti Lapok számára írta.¹⁶

Az 1868. november 28-án megjelent szám kétoldalas mellékletet is tartalmazott. Ebben volt olvasható Kiss Miklós Lestár Péterhez intézett válaszevele, a választáson kisebbségben maradt – ortodox – izraelita csoport közleménye. Valamint Madarász József országgyűlési képviselő a lap névtelen tudósítójának megnevezését követelő levele, azét, aki a november 14-i számban azt írta róla, hogy kecskeméti tartózkodása idején nem a választóhoz és a pártkörbe ment, hanem egyes személyek házába, ahol aztán meghívott vendégeket fogadott. Természetesen a politikus tagadta a lapban róla megjelenteket.

Érdekes a városkép és a térhasználat XIX. századi tudatosságára mutató cikket közölt a lapban Szalkay Gergely Egyesítsük temetkezési helyeinket címmel. Kiindulópontja az volt, hogy a református egyháznak négy, a katolikus és az evangélikus egyháznak három-három, a görögkeleti ortodox és az izraelita felekezetnek egy-egy temetője van, összesen hatvanegy hold területen. Mivel ezek közvetlenül a város tőszomszédságában vannak, telkeként ki kellene osztani őket – javasolta Szalkay –, s helyettük egy egységes, kisebb (kb. harminc hold kiterjedésű) temető kialakítása volna szükséges. Ezt az elképzelést azonban a város közgyűlése mellőzte.¹⁷ Viszont a cikk érdekes – elsősorban ellenző – reakciókat váltott ki és úgy a város vallásos közvéleményét, mint a Kecskeméti Lapok szerkesztőségét foglalkoztatta (Madarassy László szerkesztő és „egy katolikus polgár”, aki nevét nem közölte, szólott hozzá a témához a hetilap hasábjain).¹⁸

Miklós Péter

Felhasznált irodalom: A magyar sajtó története. Főszerk. Szabolcsi Miklós. 1. köt. (Szerk. Kókay György) és 2. köt. (Szerk. Kosáry Domokos–Németh G. Béla) Bp., 1979–1985.; Bács-Kiskun megyei sajtóbibliográfia. Összeáll. Birck Edit. Kecskemét, 1986.; *Heltai Nándor*: Százéves a Kecskeméti újságírás. (1.) In: Kecskemét. Tanulmányok a város múltjáról, jelenéről. Szerk. Heltai Nándor. Kecskemét, 1968. 297–331. old.; *Heltai Nándor*: „Örökre idefészkelem magam” Az első kecskeméti könyv- és lapnyomató Szilády Károly. Kecskemét 2000.; *Heltai Nándor*: 135 éve született meg a Kecskeméti Lapok. Kecskeméti Lapok 2003. október 9.; *Kemény János–Pintér Ilona*: A közművelődés Kecskeméten a dualizmus korában. In: Bács-Kiskun megye múltjából. 9. köt. Szerk. Iványosi-Szabó Tibor. Kecskemét, 1987. 5–85. old.; *Kókay György–Buzinkay Géza–Murányi Gábor*: A magyar sajtó története. Bp., 2005.; *Péterné Fehér Mária–Szabó Tamás–Székelyné Kőrösi Ilona*: Kecskeméti életrajzi lexikon. Kecskemét, 1992.; *Székelyné Kőrösi Ilona*: Kecskeméti évszázadok. Fejezetek a város múltjából. Kecskemét 2003.; *Székelyné Kőrösi Ilona*: A Kecskeméti Lapok szerkesztői. Kecskeméti Lapok 2004. január 15.; *Szimyei József*: Magyar írók élete és munkái. Bp., 1891–1914. Ezekon kívül fölhasználtam a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltárában őrzött, a kecskeméti Szilády-nyomdára vonatkozó iratokat, valamint a Kecskeméti Lapok 1868. és 1869. évi számait.

Harmincéves a Hajdúböszörményi Városi és Pedagógus Kórus

A Hajdúság fővárosa – Hajdúböszörmény – nagy múltú kóruskultúrával büszkélkedhet. Már az 1880-as évek végétől rendszeres tudósításokat olvashatunk a korabeli lapokban az énekkar és a zenekar sikeres fellépéseiről. A két világháború között a Törekvés Dalárda sikeresen szerepelt hazánk több városában, 1933-ban Budapesten is.

A II. világháború után, az 1960-as évektől több üzem és termelőszövetkezet is támogatott működő kórusokat, de ezek rövidéletűnek bizonyultak, az 1970-es években meg is szűntek.

1978-ban Oláh Emőd főiskolai tanár vezetésével folyamatos lett az énekkari élet: főként pedagógusközből női kart alapított. Néhány hónap elteltével Kiss Lászlóné a zeneiskola fiatal tanárnője vette át az együttes karnagyi vezetését, aki – 1979 novemberétől már egy erősödő vegyes karral – kisebb-nagyobb megszakításokkal 1985 nyaráig dirigálta a kórust. A zsűri 1983 áprilisában „arany minősítéssel” ismerete el a művészi teljesítményüket.

¹⁶ KL, 1869. január 9., 1869. február 27., 1869. március 20.

¹⁷ KL, 1868. december 19.

¹⁸ KL, 1868. december 26.